

ресурс]: закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. – Режим доступу: <http://www.legal.com.ua/cgi-bin/matrix.cgi/document.html>

2. *Цивільний процесуальний кодекс* України [Електронний ресурс]: закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. – Режим доступу: <http://www.legal.com.ua/cgi-bin/matrix.cgi/document.html>

3. *Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя* [Електронний ресурс]: постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 12. – Режим доступу: <http://www.legal.com.ua/cgi-bin/matrix.cgi/document.html>

В.Ю. ЄВКО,
кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДИТИНА» ЗА ЦИВІЛЬНИМ ТА СІМЕЙНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Точність визначення тих чи інших понять є досить важливою для законотворчої діяльності, оскільки вкладення в одне й те ж поняття різного змісту може тягнути за собою численні проблеми при правозастосуванні.

Визначення поняття «дитина», так само як і поняття «дорослий вік», змінюється в залежності від культурних особливостей кожної країни. Крім того, різні нормативно-правові акти як міжнародного характеру, так і внутрішнього права України вкладають у це поняття різний зміст.

Конвенція з прав дитини визначає дитину як людську істоту, що не досягла віку вісімнадцяти років. Але пріоритет у цій сфері залишається за національними законодавствами.

Легальне визначення поняття «дитина» міститься у ч. 1 ст. 6 СК України, відповідно до якого правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття.

Проте дане визначення не придатне для застосування його у цивільному праві, оскільки як основна ознака дитини в ньому визначається досягнення фізичною особою певного віку. І якщо, наприклад, спиратися на визначення дитини, яке міститься у СК України, і застосовувати його до відносин спадкування, які регулюються ЦК України, то можна дійти висновку, що спадкоємцями

першої черги можуть бути тільки особи, які не досягли повноліття. Що очевидно є не вірним.

Саме тому вікова ознака дитини не є достатньою для визначення правового статусу фізичної особи.

Визначення поняття «дитина» міститься також у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року. Відповідно до зазначеної норми дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше. Дане визначення теж не позбавлено певних вад. Якщо воно буде використовуватись як базове, то можна припустити, що якщо дитина має хоча б якісь права, які має повнолітня особа, вона вже не вважається дитиною. Так, наприклад, відповідно до п. 2 ст. 32 ЦК України, фізична особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (неповнолітня особа) має право самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом. Такі ж саме права мають і повнолітні особи. Чи означає це, що неповнолітня особа не є дитиною? Зрозуміло, що ні.

Взагалі поняття «дитина» застосовується у цивільному законодавстві у значенні особи, яка перебуває у кривому спорідненні

першого ступеня по прямій лінії з іншими особами (батьками). В цьому разі не має значення вік цієї особи.

Для цивільного права традиційним є поняття «фізична особа», яка розглядається як суб'єкт цивільних правовідносин. Основними її якостями є правоздатність та дієздатність. І якщо для суб'єктів сімейних правовідносин правоздатність та дієздатність не мають вирішального значення, то для суб'єктів цивільних правовідносин саме вони визначають правовий статус фізичної особи у цивільних відносинах.

Для визначення правового статусу фізичної особи у віці до 18 років у ЦК України застосовуються терміни «фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років (малолітня особа)» та «фізична особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (неповнолітня особа)».

Таким чином, у цивільному праві теж застосовується віковий критерій при визначенні правового статусу фізичної особи, яка не досягла повноліття. Проте у цивільному праві має значення й інший критерій – здатність фізичної особи усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними.

У цивільному праві спостерігається нерозривний зв'язок між віком фізичної особи та її право- і дієздатністю. Саме тому для визначення поняття «дитина» у цивільному праві не достатньо користуватися тільки віковим критерієм. Разом із тим, і правоздатність, і дієздатність у цивільному праві залежать від віку фізичної особи. Виходячи з цього, може скластися ситуація, коли фізична особа хоча і досягла повноліття, але внаслідок певних причин не має повної цивільної дієздатності. Або навпаки, цивільна дієздатність може бути надана особі, яка не досягла повноліття.

Крім того, у деяких випадках можна спостерігати збереження за повнолітньою фізичною особою тих прав, які вона мала до досягнення нею повноліття саме в силу його недосягнення. Так, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 1200 ЦК України, у разі смерті потерпілого право на відшкодування шкоди має його дитина до досягнення нею вісімнадцяти років, а якщо вона навчається – до закінчення навчання, але не більш як до досягнення нею двадцяти трьох років.

Може бути також і зворотна ситуація, коли особа, яка досягла повноліття, не має можливості мати деякі права, які має повнолітня особа. Це стосується випадків набуття можливості мати у власності певне майно. Так, відповідно до постанови Верховної Ради України № 2471-ХІІ від 17 червня 1992 року «Про право власності на окремі види майна», громадяни набувають права власності на вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю по досягненні 21-річного віку; на вогнепальну мисливську нарізну зброю (мисливські карабіни, гвинтівки, комбіновану зброю з нарізними стволами) по досягненні 25-річного віку.

Таким чином, у сімейному та цивільному законодавстві поняття «дитина» використовується з різним змістом. За СК України, дитиною є особа, яка не досягла повноліття. У більшості сімейних правовідносин не має значення обсяг право- та дієздатності дитини. У цивільному праві поняття «дитина» застосовується у значенні особи, яка перебуває у кровному спорідненні першого ступеня по прямій лінії з іншими особами (батьками). А основне значення надається право- і дієздатності фізичної особи, які змінюються в залежності від віку і не завжди співпадають з повноліттям особи.